

«ÚZLIKSIZ BILIMLENDIRIW SISTEMASÍDA ARALÍQTAN OQÍTÍWDÍN INTEGRACIYASÍ»

atamasındaǵı IV Xalıqaralıq ilimiy-teoriyalıq konferenciya

BO‘LAJAK PEDAGOG-TARBIYACHILARNI MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARGA RITORIKA O‘RGATISH UCHUN TAYYORLASHNING GUMANISTIK YO‘NALISHLARI

X. Shamuratova,

NDPI assistent-o‘qituvchi

shamuratovaxurliman777@gmail.com

Annotatsiya: Maqolada pedagogik faoliyatning ma‘lum bir tuzilmasini talabalarining o‘quv faoliyatida modellashtirishni o‘z ichiga oladi.

Kalit so‘zlar: muloqot, xulq-atvor, ritorika, pedagogik faoliyat, qadriyat

Xalq ta‘limi modernizatsiyasi sharoitida o‘zgaruvchan dunyoda yangi sharoitlarga mos keladigan ta‘lim paradigmasi izlanmoqda. Turli maktablar va sohalaridagi olimlar ta‘limning ilmiy-gumanistik tizimini joriy etish zarurligi to‘g‘risida fikr yuritadilar, uning majburiy tarkibiy qismi notiqlik madaniyati, muvaffaqiyatli muloqot asoslarini o‘zlashtirishdir. Shu bilan birga, Ye.N.Shiyanov ta‘kidlaganidek, “ijodiy shaxsni, uning boy ma‘naviy ehtiyojlarini rivojlantirishga qaratilgan madaniy-gumanistik funksiyani amalga oshirishga qodir” o‘qituvchiga alohida rol beriladi.

Gumanizm (lot. humanus – inson, insonparvar) – dunyoqarash tamoyili bo‘lib, insonni oliy qadriyat sifatida e‘tirof etish, insonga ishonish, uning takomillashish qobiliyatini bildiradi. Falsafiy lug‘atda insonparvarlik – bu insonning shaxs sifatidagi qadr-qimmatini, uning erkinlik, baxt-saodat, rivojlanish va qobiliyatlarini namoyon qilish huquqini tan oladigan, insonning yaxshiligini me‘zon sifatida qabul qiladigan, tarixan o‘zgaruvchan qarashlar tizimi sifatida ta‘riflanadi.

Gumanistik ma‘noda ta‘lim shunchaki o‘rganish emas. Ta‘limning vazifasi insonni butun hayotiy faoliyatining to‘liqligida tarbiyalash muammosidan osonroq. Agar ta‘lim insonparvarlik darajasida olib boriladigan bo‘lsa, Ye.N.Shiyanovning fikricha, u birinchi navbatda uning intellektual, etnik-madaniy, psixologik va ijtimoiy rivojlanishining to‘liqligida shaxsni shakllantirish jarayonlariga qaratilgan bo‘lishi kerak.

“Pedagogik ta‘limning gumanistik maqsadi bizga o‘qituvchi shaxsining uzluksiz, umumiy va kasbiy rivojlanishi sifatida ko‘rinadi. O‘qituvchilar tayyorlashning ushbu maqsadi inson o‘qituvchisi, fuqaro va professional o‘qituvchi o‘rtasidagi kuzatilgan tafovutni yo‘q qiladi. U bo‘lajak o‘qituvchining shaxsiy pozitsiyasini va uning kasbiy bilimlari, ko‘nikmalari va qobiliyatlarini birlashtiradi”. Shu bilan birga, talabalar tomonidan umuminsoniy madaniyatning asosini tashkil etuvchi gumanistik qadriyatlarni o‘zlashtirish alohida ahamiyatga ega: muloqot, hamkorlik, birgalikdagi faoliyat g‘oyalari, boshqa birovning nuqtai nazarini tushunish zarurati va boshqalarni hurmat qilish.. “Insonlashtirish – zamonaviy ijtimoiy taraqqiyotning global tendensiyasi bo‘lib, umuminsoniy qadriyatlar (ijodkorlik,

«ÚZLIKSIZ BILIMLENDIRIW SISTEMASÍDA ARALÍQTAN OQÍTÍWDÍN INTEGRACIYASÍ»

atamasındaǵı IV Xalıqaralıq ilimiy-teoriyalıq konferenciya

o‘ziga xoslik, mustaqillik, ochiqlik, boshqa qarash va fikrlash tarziga bag‘rikenglik va boshqalar) insonparvarlik qadriyatlarini qiyamatini asoslaydi”.

Shunday qilib, talabalarni o‘qitishda insonparvarlik yo‘nalishining asosi sifatida V.A.Slastenin va Ye.N.Shiyanov shaxsiy faoliyat yondashuvini taklif qiladi. Uni amalga oshirish pedagogik faoliyatning ma‘lum bir tuzilmasi talabalarining o‘quv faoliyatida modellashtirishni o‘z ichiga oladi. Talabalarining kelajakdagi kasbi kontekstida singib ketishining uzluksizligini ta‘minlash maqsadida o‘quv-ilmiy-pedagogik majmualar yaratilmoqda. Boshqaruvning asosiy turi refleksli boshqaruv bo‘lib, u talabada o‘z faoliyatining subyektiga aylanishidan iborat bo‘lib, buning natijasida u o‘zini- o‘zi boshqarish qobiliyatini rivojlantiradi. Pedagogik jarayonda o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi vaziyatli munosabatni tashkil etishning asosiy shakli dialogdir. Didaktika doirasida oldingi shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv bilan uyg‘unlikni V.V.Serikov ilmiy tadqiqotlarida ko‘rib chiqadi. U shaxsiy yondashuvni «shaxsning shaxsiy xususiyatlarini rivojlantirish va o‘z-o‘zini takomillashtirishga qaratilgan maxsus turdagi pedagogik jarayonning (aniq maqsadlari, mazmuni, texnologiyalari bilan) qurilishi deb hisoblaydi. V.V.Serikov ta‘lim holatini o‘quvchiga yo‘naltirilgan ta‘limning asosi deb hisoblaydi va uni qurishning uch xil texnologiyasini taklif qiladi:

1) ta‘lim mazmuni elementlarini ko‘p darajali shaxsga yo‘naltirilgan vazifalar (ma‘lum bir yondashuv texnologiyasi) shaklida ifodalash;

2) o‘zaro munosabat sharoitida subyekt-semantik muloqotni, aks ettirishni, shaxsning o‘zini-o‘zi anglashini ta‘minlaydigan maxsus didaktik va kommunikativ muhit sifatida o‘zlashtirish (tarbiyaviy muloqot texnologiyasi);

3) ichki vaziyatlarda shaxsiy funksiyalarni amalga oshirishni ta‘minlaydigan ijtimoiy-rol va makon-vaqt sharoitlariga taqlid qilish, nizolar, to‘qnashuvlar, musobaqalar (simulyatsiya o‘yinlari texnologiyasi).

Shunday qilib, «vazifa - dialog – o‘yin» omillarining kombinatsiyasi shaxsga yo‘naltirilgan ta‘limning asosiy texnologik kompleksini tashkil qiladi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarga ritorikani o‘rgatish bo‘yicha talabalarni kelajakda pedagogik faoliyatga tayyorlashning insonparvarlik yo‘nalishi, birinchi navbatda, inson madaniyatini faol ijodiy va amaliy rivojlantirish uchun shart-sharoitlarni yaratish, madaniyat olami haqidagi o‘z tushunchasini, o‘zining ijtimoiy-madaniy pozitsiyasini shakllantirish insonparvarlik umuminsoniy qadriyatlarini o‘zlashtirish bilan bog‘liq bo‘lishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. В.А. Сластенин, И.Ф.Исаев, Е.Н.Шиянов «Педагогика» учебник, Москва «Академия» 2004.
2. Е.Н.Шиянов, И.В. Котова «Развитие личности в обучении» М.: Изд центр «Академия», 1999.

«ÚZLIKSIZ BILIMLENDIRIW SISTEMASÍDA ARALÍQTAN OQÍTÍWDÍŃ INTEGRACIYASÍ»

atamasındaǵı IV Xalıqaralıq ilimiy-teoriyalıq konferenciya

3. В.В.Сериков, Личностно ориентированное образование, М.: 1998
4. Ochilova, K. S., Shamuratova, K. K., & Saparniyazova, A. K. (2023). FEATURES OF TEACHING FUTURE EDUCATORS PEDAGOGICAL RHETORIC THROUGH THE DEVELOPMENT OF SPEECH. *American Journal Of Social Sciences And Humanity Research*, 3(10), 44-54.

